

Vintern 2021/2022

JU
Kalle Larsson

Nyhetsbrev för överförmyndare *Vintern* 2021/2022

Hej,

Lagom till årsskiftet kommer det som vanligt många avgöranden från domstolarna. Överförmyndarområdet är inget undantag. I skrivande stund väntar vi på ett avgörande från Högsta domstolen på följetongen om en förordnad ställföreträdare alltid eller bara i vissa fall ska vara behörig att ansöka om äktenskapsskillnad för den enskilde. Högsta domstolen har därutöver skapat prejudikat och meddelat prövningstillstånd inom det arvsrättsliga området under 2021 vilket finns omnämnt i detta nyhetsbrev.

Nyhetsbrevet innehåller som vanligt lite blandade rättsfall, blandad kritik från JO, kommande kurser/seminarium och annat som vi hoppas är till nytta för Er med intresse för överförmyndarfrågor.

Rättsfall och domar

Socialnämnden behörig att föra ett barns talan om fastställelse av moderskap även om den gode mannen inte för talan

Högsta domstolen har avgjort två mål där prejudikatfrågan gäller om en socialnämnd är behörig att föra barnets talan om fastställelse av moderskap och om sådan behörighet påverkas om det finns en förordnad god man för barnet.

I det enskilda fallet hade en god man enligt lagen (2005:429) om god man för ensamkommande barn bedömt att den person som anlände till Sverige två år efter att barnen själva anlände, inte med säkerhet var barnens mor varmed hen motsatte sig att barnen skulle flytta ihop med personen från ett familjehem. För att pröva frågan om att fastställa moderskapet med beaktande av att den gode mannen inte avsåg vara sökande så ansökte socialnämnden om fastställelse av moderskap.

Barnets talan förs i normalfallet av dess ställföreträdare, se 11 kap. 1 § Rättegångsbalken (RB). Det åligger samtidigt socialnämnden att utreda och

fastställa faderskap enligt 2 kap. 1 § FB och i dessa fall har socialnämnden behörighet att föra talan enligt 3 kap. 5 § FB. Fastställelse av moderskap är inte särskilt reglerat (med några undantag) varmed Högsta domstolen gör tolkning med beaktande av bland annat barnkonventionen (artikel 7) och Europakonventionen (artikel 8).

”Socialnämnden har en långtgående skyldighet att verka för att de barn som befinner sig i kommunen växer upp under trygga förhållanden. Det ansvaret omfattar också ensamkommande barn.”

Högsta domstolens slutsats är att en socialnämnd har behörighet att föra ett barns talan om fastställelse av moderskap oaktat den gode mannens inställning i frågan.

”Det grundläggande rättsliga intresset av att avgörandet blir materiellt riktigt medför här att båda får föra talan. Eftersom ett lika starkt rättsligt intresse gäller när moderskapet är oklart, får socialnämnden anses ha rätt att föra barnets talan, även om en god man för barnet har förordnats och oavsett vilken inställning som den gode mannen har till en moderskapstalan.”

Högsta domstolen, mål nr Ö 752-21 och T 753-21, meddelad 2021-11-10.

Bevaka rätt behövdes utöver förvalta egendom när den gode mannen skulle företräda den enskilde i ett dödsbo

Tingsrätten anordnade ett godmanskap med omfattningen *förvalta egendom* där den enskilde behövde hjälp att företrädas i ett dödsbo. Överförmyndaren överklagade dock tingsrättens beslut då *bevaka rätt* behövdes för att den enskilde skulle kunna få sitt hjälpbehov tillgodosett. Den enskilde var dement och med anledning av pandemin saknade familjen möjlighet att hjälpa den enskilde vid förvaltning av ett dödsbo på plats.

Svea Hovrätt, mål nr ÖÄ 2947-21, meddelad 2021-09-22.

Förvaltarskapet kvarstår utifrån risk för den enskilde att bli avhyst från sin bostad

Den enskilde överklagade tingsrättens beslut och menade att förvaltarskapet skulle upphävas. Som skäl anfördes att hen samtyckte till godmanskap, att läkarintyg inte gav stöd att förvaltarskap nödgades samt att det saknades förtroende för förvaltaren.

Överförmyndaren anförde att *”Enligt utlåtande uppvisar hen symptom ur psykiatrisk synvinkel av malign karaktär samt en funktionsnivå som på sikt är livshotande”*. Förvaltaren framförde att huvudmannen saknade inkomst

och inte självmant tog kontakt med sjukvården för att få ut nödvändiga in-tyg som nödgas för ersättning från Försäkringskassan vilket äventyrar möjlighet till egen bostad.

Hovrätten konstaterar att mindre ingripande åtgärder inte är tillräckliga för att tillgodose huvudmannens behov.

Hovrätten för nedre Norrland, mål nr ÖÄ 956-20, meddelad 2021-09-01.

Förvaltarskapet består trots att nytt läkarintyg inte inkommit

Huvudmannen ansökte om att förvaltarskapet skulle upphöra. Några läkarintyg har inte ingivits i målet men väl utlåtanden och journalanteckningar från vårdcentral. Vidare har yttrande inhämtats från en Allmänpsykiatrisk mottagning med bifogade journalanteckningar.

”En vräkning från nuvarande bostad skulle kunna få förödande konsekvenser och utgöra en påtaglig risk för självmord”.

Hovrätten har förelagt överförmyndaren att inkomma med ett nytt läkarintyg och så även till Allmänpsykiatrisk vårdavdelning. Något läkarintyg har dock inte inkommit men väl en utskriftsanteckning och information från journal.

Hovrätten menar att bedömningen av huvudmannens hälsotillstånd är visserligen svagt men ger ett visst stöd för att förvaltarskap nödgas. Utifrån de följder som ett upphörande av förvaltarskap kan medföra anser hovrätten att förutsättningarna för förvaltarskap är uppfyllda.

Hovrätten för nedre Norrland, mål nr ÖÄ 214-20, meddelad 2021-10-01.

[Kommentar: Det är lite anmärkningsvärt att tingsrättens slutliga beslut 2020-02-17 har avgjorts av en hovrätt nästa 20 månader senare. Därutöver saknas rättslig grund för att förelägga en överförmyndare att inhämta ett läkarintyg eller annan utredning vid upphörande av förvaltarskap/godmanskap. Det är endast vid anordnande som denna möjlighet finns. Se 11 kap. 16-17 a §§ FB.]

Domstolen gör en självständig prövning - inget ställföreträdarskap trots läkarintyg

Ett barn till den enskilde överklagade tingsrättens avgörande och yrkade att förvaltarskap skulle anordnas för hens ena förälder.

Den enskildes gode man (20 kap. 2 § 2 st FB) uppgav att den enskilde inte vill ha varken god man eller förvaltare. Att den enskildes ekonomi hanterades av en släkting och att behov i övrigt sknades. Överförmyndaren tillstyrkte inte förvaltarskap men anförde att ett godmanskap skulle kunna

vara aktuellt utifrån osämja i familjen samt den enskildes behov. Anhörigas yttranden gav en något splittrad bild.

Hovrätten konstaterar att en domstol ska göra en självständig bedömning av alla omständigheter i målet om förutsättningar för förvaltare är uppfyllda (se även NJA 2018 s. 350). *”Att ett läkarintyg visar att ett behov av god man eller förvaltare föreligger är inte i sig tillräckligt för att en domstol ska förordna om godmanskap eller förvaltare”.*

Då de ekonomiska angelägenheterna tas om hand på ett sätt som den enskilde är nöjd med och trots ett läkarintyg avseende behov av förvaltare, ter det saknas några indikationer om att skadliga rättshandlingar har vidtagits för den enskildes räkning. Angelägenheterna kan tillgodoses på ett mindre ingripande sätt. Samtycke till godmanskap saknas.

Svea hovrätt, mål nr ÖÄ 6111-21, meddelad 2021-09-02.

Förvaltare kvarstår trots viss förbättring hos huvudmannen

Den enskilde begärde att förvaltare skulle upphöra och framförde att hen har en stark önskan att sköta sin ekonomi samt har en plan för att spara ihop till en buffert om pengarna tar slut.

Förvaltaren anförde att de tidigare skulderna om cirka 500 000 kr har hanterats genom skuldsanering men att den enskilde ådrar sig nya skulder och riskerar att råka illa ut då hen har svårt att säga nej till personer som vill låna pengar. Det finns misstankar om att den enskilde försätter sig i svåra situationer som kan medföra rättsligt efterspel. Försök att betala ut fickpengar i klumpsummor har medfört att de förbrukats omedelbart varmed fickpengar numera portioneras ut.

Hovrätten konstaterar att den enskildes mående ter sig ha förbättrats men att det av utredningen framgår att det sammantaget nödgas fullt förvaltare även framgent.

Hovrätten för västra Sverige, mål nr ÖÄ 1588-21, meddelad 2021-10-24.

Godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB kan bara anordnas för en levande person

Vid tidpunkten för tingsrättens beslut att anordna godmanskap hade den enskilde avlidit. Då det saknades förutsättningar att anordna godmanskap borde tingsrätten ha avskrivit ärendet.

”Hovrätten, som kan konstatera att det inte vore förenligt med god rättsvård att låta beslutet bestå, finner därmed skäl att undanröja tingsrättens beslut. Eftersom huvudmannen avlidit ska ärendet skrivas av från vidare behandling.”

Svea hovrätt, mål nr ÖÄ 9508-21, meddelad 2021-10-01.

[Kommentar: Att huvudmannen behöver vara levande vid anordnande av godmanskap kan te sig vara en självklarhet för många. Några tingsrätter tillämpar dock inte detta i realiteten och det finns flera liknande ärenden som nu ligger på hovrätternas bord att hantera.]

Inget godmanskap då det saknas orsakssamband

Tingsrätten anordnade ett godmanskap enl. 11 kap. 4 § FB för en person som under flera år försökt få ordning på sin ekonomi.

Överförmyndaren överklagade tingsrättens beslut då det inte fanns något orsakssamband mellan huvudmannens sjukdomar och hans behov.

Hovrätten upphäver tingsrättens beslut.

”I det läkarintyg som huvudmannen har gett in tillsammans med ansökan om god man framgår att hen lider av sjögrens syndrom, diabetes och hypertoni och att hen på grund av sina sjukdomar är i behov av hjälp med att bevaka sin rätt, förvalta sin egendom och sörja för sin person. Av utredningen framkommer att huvudmannen har svårt att betala sina räkningar och att hen har skulder. Det finns emellertid ingenting i utredningen som tyder på att detta är orsakat av huvudmannens sjukdomar. Det föreligger inte ett orsakssamband mellan huvudmannens hälsotillstånd och hans hjälpbehov.”

Hovrätten över Skåne och Blekinge, mål nr ÖÄ 3088-21, meddelad 2021-11-03.

Försäkringsersättning undantas inte från när huvudmannen har betalningsansvar för arvode till ställföreträdare

Tingsrätten ändrade överförmyndarens beslut om arvode så att kommunen skulle stå för arvodet då den gode mannen menade att huvudmannens spar kapital som härrör från försäkringsersättning bör ses som ett *”startkapital för framtiden”*. Tingsrätten menade att det föreligger särskilda skäl då den större delen av huvudmannens totala tillgångar grundar sig på en barnförsäkring för sjukdom och på den grunden ska kommunen stå för arvodet.

Hovrätten finner dock att det saknas skäl att frångå huvudregeln om att det är den enskilde som ska stå för arvodet. De särskilda skäl som framgår av prop. 1993/94:251 s.221 träffar inte nu aktuell situation.

Hovrätten ändrar således tingsrättens beslut så att huvudmannen ska stå för den gode mannens arvode.

Hovrätten för nedre Norrland, mål nr ÖÄ 915-20, meddelad 2021-11-12.

Ingen kostnadsersättning för hemtextil eller användande av SJ-priopoäng

Överförmyndaren och tingsrätten avslog olika yrkanden om kostnadsersättning då man inte kunde härleda hur de olika posterna var kopplade till utförande av uppdraget.

Hovrätten beviljar förvisso ytterligare kostnadsersättning avseende taxiresor men avslår samtidigt den gode mannens kostnader för inköp av hemtextil. Vidare har ställföreträdaren yrkat ersättning för användandet av SJ-priopoäng. Hovrätten instämmer i tingsrättens bedömning att i fråga om tågresorna att specifikationen om använda SJ-priopoäng så är dessa inte likvärdigt med ett kvitto på en faktisk kostnad för ställföreträdaren varmed även denna kostnadsersättning avslås.

Svea hovrätt, mål nr ÖÄ12801-20, meddelad 2021-11-03.

Överförmyndaren överklagade tingsrättens beslut om vite för att återkalla detsamma

Tingsrätten beslutade att förplikta en särskilt förordnad vårdnadshavare om vite, efter ansökan från överförmyndaren då årsräkning inte inkommit. Samma dag som tingsrätten meddelade dom så meddelade överförmyndaren att årsräkningen inkommit och att syftet med vitet då var förfallet. Därefter överklagade överförmyndaren domen och menade att myndigheten återkallat sin ansökan innan överförmyndaren tagit del av tingsrättens avgörande.

Hovrätten konstaterar att syftet med vitet inte har förlorat sin betydelse.
”Eftersom ställföreträdaren trots påminnelse och föreläggande inte inkommit med årsräkningen kan syftet med vitet inte ha förlorat sin betydelse. Tvärtom har det förelagda vitet haft avsedd effekt eftersom det lett till att årsräkningen upprättats och getts in till överförmyndaren”.

Då sökande har meddelat tingsrätten att talan har återkallats så nära i tid efter att domen har meddelats så finner hovrätten att vitet ska jämkas på så sätt att ställföreträdaren helt befrias från skyldighet att betala vitet.

Göta hovrätt, mål nr ÖÄ 2837-21 meddelad 2021-12-02.

Inget begränsat förvaltarekap avseende försäljning av den enskildes fastighet

Överförmyndaren ansökte om förvaltarekap med omfattning att försälja den enskildes fastighet. Huvudmannens barn förordnades som förvaltare. Den enskilde överklagade dock tingsrättens beslut och Högsta domstolen meddelade prövningstillstånd i hovrätten samt att inhibition skulle gälla till dess att annat förordnades (mål Ö 1341-21).

Hovrätten konstaterar att förvisso har den enskilde ett hjälpbehov. Dock saknas det närmare en utredning om den enskildes ekonomiska förutsättningar och till vilken grad fastighetsinnehavet belastar den enskildes ekonomi eller om det finns behov av att vidtaga åtgärder med fastigheten som medför att det är uppenbart till ekonomisk skada för den enskilde. *”Hovrätten konstaterar mot denna bakgrund att det inte är tillräckligt utrett att ett konkret behov av att sälja fastigheten föreligger”* varmed det därmed saknas skäl att anordna ställföreträdarskap för den enskilde.

Göta hovrätt, mål nr 2516-21 meddelad 2021-10-20.

Generalfullmakt inte tillämplig vid begäran av handlingar hos överförmyndaren

En förälder till en person som vid tidpunkten var föremål för utredning om ett eventuellt ställföreträdarskap begärde med stöd av en generalfullmakt att få ta del av de handlingar som förvarades hos överförmyndaren.

Kammarrätten anser att det inte står klart att uppgifterna i de begärda handlingarna kan röjas utan att den enskilde lider skada eller men varmed sekretess gäller enligt 32 kap. 4 § OSL. Då den enskilde vid tidpunkten inte hade någon god man eller förvaltare fanns det inte heller någon rätt för den enskilde att i sin roll som nära anhörig få ta del av handlingarna med stöd av 32 kap. 5 § OSL och 16 kap. 7 § FB.

Generalfullmakten bedöms som allt för generell för att sekretessen ska kunna bedömas ha hävts. Överklagan avslås.

Kammarrätten i Göteborg, mål nr 4116-21 meddelad 2021-10-06.

Lite nya avgöranden inom det arvsrättsliga området

Högsta domstolen har under 2021 skapat prejudikat inom det arvsrättsliga området som i sak inte berör överförmyndarområdet specifikt. Dock är det av intresse för överförmyndarna då det är överförmyndaren som ska samtycka vid egendomens fördelning (15 kap. 5 § FB) i ett arvsifte eller vid en bodelning. Med beaktande av att det inte sällan är någon som har en ställföreträdare som genom olika åtgärder är den som fått mindre arv eller sin laglott kränkt så är dessa avgöranden av intresse.

- ”Diamanthandlaren gåvor” (T 4171-20) gäller i sak det förstärkta laglottsskyddet enligt 7 kap. 4 § ärvdabalken (ÄB). En bodelning under bestående äktenskap i syfte att kringgå laglottsskyddet har bedömts som en gåva jämställd med ett testamente då den var ett led i en sammansatt transaktion. Gåvornas hela värde har lagts åter till kvarlåtenskapen.

[Kommentar: Högsta domstolen har onekligen genom detta avgörande ökat möjligheterna att kunna driva en talan utifrån det förstärkta laglottsskyddet. Inte sällan som detta gäller huvudmän som genom olika åtgärder inledningsvis ter sig få relativt litet arv men där det skett gåvor eller andra åtgärder för att göra huvudmannen närmast arvlös.]

- ”De fem fastigheterna” (T 4457-20) gäller tolkning av ett testamente och specifikt frågan om vad som testamentet avsåg skulle gälla kring ett legat. Om det var enligt ordalydelsen ”en fastighet” eller om andra villkor i testamentet och omständigheter i övrigt medförde att testators intention avsåg flera fastigheter. Högsta domstolen konstaterar att det sammantaget ses såsom en sammanhängande enhet och att legatarien därmed ska ha del i samtliga fem fastigheter.
- Högsta domstolen har meddelat prövningstillstånd i ett mål (T 6974-20) som gäller det förstärkta laglottsskyddet i 7 kap. 4 § ärvdabalken (ÄB). Frågan gäller det som en arvlätare under sin livstid gett bort under sådana omständigheter att gåvan går att likställa med testamente.

JO

Kritik mot överförmyndare för långsam handläggning i ett ärende avseende samtycke till avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo

En förmyndare skickade ett mail till överförmyndaren februari 2018 avseende avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo. Det dröjde dock till mars 2019 innan överförmyndaren vidtog åtgärder med anledning av skrivelsen. Det konstateras att såväl ett försäkringsbolag notifierat fel överförmyndare och att Skatteverket brustit genom att inte meddela överförmyndaren om att omyndiga är dödsbodelägare vilket framgår av bouppteckningen. Överförmyndaren beklagar att det brustit vid de inledande kontakterna.

Överförmyndaren får kritik för långsam handläggning men det noteras i övrigt att resterande del av anmälan inte medför ytterligare åtgärder eller uttalanden från JOP.

JO Dnr 7134-2019, meddelad 2021-11-02.

Kritik mot Migrationsverket för långsam handläggning av en begäran från en överförmyndare

En tjänsteman vid en överförmyndarverksamhet begärde att få kopior av samtliga beslut som Migrationsverket fattat i ett specifikt ärende. Begäran skickades 17 november 2020 och en påminnelse skickades 14 december

2020. Först den 18 mars 2021 fick tjänstemannen besked om att Migrationsverket inte fattat några sådana beslut som efterfrågades.

JO konstaterar att en prövning enligt 6 kap. 5 § OSL ska göras med skyndsamt. Att de efterfrågade besluten saknades borde Migrationsverket kunna ha konstaterat *”med en begränsad arbetsinsats”*.

”Det tog alltså verket fyra månader att handlägga tjänstemannens begäran. Det är inte acceptabelt, och Migrationsverket förtjänar kritik för den långsamma handläggningen.”

JO Dnr 9586-2020, meddelad 2021-10-19.

Kritik mot Länsstyrelsen för att ha lämnat ett felaktigt besked

En god man efterfrågade om Länsstyrelsen hade en anmälan mot hen med ett visst diarienummer. Länsstyrelsen svarade att ingen sådan anmälan fanns. Ett halvår senare medgavs vid förnyad kontakt att ett fel hade begåtts.

”Jag ser med allvar på att länsstyrelsens hantering av den gode mannens begäran ledde till att hon fick felaktigt besked. Det är av stor vikt att enskilda kan lita på att de besked som en myndighet lämnar är riktiga. Länsstyrelsen förtjänar kritik för det inträffade”.

JO Dnr821-2020, meddelad 2021-10-12.

Övrigt

Nytt cirkulär om tillfällig vårdnadshavare m.m.

SKR har nyligen publicerat ett nytt cirkulär (cirkulär 21:37) om de nya bestämmelser som trätt i kraft i föräldrabalken (FB) gällande ett stärkt barnperspektiv i vårdnadstvister.

Cirkuläret innehåller bland annat information och tolkningar kring en tillfällig vårdnadshavares uppdrag, vem som kan förordnas till uppdraget och resonemang kring arvodering av densamma.

För överförmyndare kan det vara av intresse att läsa resonemanget specifikt kring tillsyn och arvodering inför att överförmyndarverksamheten uppdaterar sina egna arvodesregler.

[Läs cirkulär 21:37](#)

Nya digitala tjänster för ställföreträdare hos Försäkringskassan

En ställföreträdare kan ansöka om ersättning för sin huvudman digitalt via Mina sidor hos Försäkringskassan. Från januari går det också att beställa underlag inför årsredovisningen till Överförmyndarnämnden.

Läs mer hos Försäkringskassan: [Digitala tjänster för ställföreträdare \(forsakringskassan.se\)](https://forsakringskassan.se)

Meddela länsstyrelsen och anslå

Av Förmynderskapsförordningen 8 § framgår att Överförmyndaren före den 1 januari varje år ska underrätta länsstyrelsen om sin mottagningstid. Uppgift om mottagningstiden skall dessutom lämnas på lämplig plats i anslutning till den lokal där överförmyndaren har sin mottagning samt anslås på kommunens anslagstavla.

En del kommuner har börjat avveckla sina anslagstavlor men Överförmyndare/Överförmyndarnämnder har ett starkare lagkrav att lämna dessa uppgifter i anslutning till lokal och utrymmet delas i övrigt med kommunens meddelande för flyttning av fordon. Två specialregleringar.

Önskemål för 2022?

Vi kommer under våren att genomföra verksamhetsplanering för 2022/2023. Har du önskemål om specifika utbildningar eller något annat du önskar att SKR ska driva eller arbeta med? Maila gärna info@skr.se och märk mailet ”önskemål överförmyndare”.

Kurser och seminarier för överförmyndare

Med anledning av det förändrade läget i pandemin har SKR beslutat att under våren/sommaren 2022 endast genomföra digitala kurser och konferenser i egen regi. Kursutbudet kommer därför att ändras något mot vad som varit planerat. Uppdateringar kommer ske framgent och ytterligare arrangemang tillkommer. Vi vill tipsa om följande arrangemang:

- 16/12 [Webbsändning: Aktuellt för överförmyndare](#) (webb)
- 20/1 [Grundkurs granskning och arvodering](#) (webb)
- 8/2 [Webbsändning: Aktuellt för överförmyndare](#) (webb)
- 22-23/3 [Grundkurs för nya/nyvalda inom överförmyndarverksamheten](#) (webb)
- 5/4 [Handläggning i teori och praktik](#) (webb)
- 27/4 Webbsändning: Aktuellt för överförmyndare

Ytterligare kurser och seminarier planeras – besök gärna <https://skr.se/skr/tjanster/evenemang/hittaevenemang.609.html> för att se aktuellt utbud.

Vi på SKR:s avdelning för juridik vill alla önska Er en god jul och ett gott nytt år!

Kalle Larsson